

פרוטוקול מס' 3/19
מישיבת ועדת הכספים
מיום ג' ו' בכסלו תשי"ט - 18.11.58
השעה 8.55

חברי הועדה:

השתתפו:

- י. גורי - היו"ר
- י. אפרתי
- י. בדר
- א. בהיר
- א. הרצפלד
- א. כהן
- נ. לוין
- י. ספיר
- ז. סוזאייב
- ז. צור
- ס. קלמר
- ח. רובין

מוזמנים:

נגיד בנק ישראל ד. הורביץ.

המשך הדיון בדו"ח נגיד בנק ישראל על עליית אמצעי התשלום
(תשובת נגיד בנק ישראל).

סדר-היום:

היו"ר י. גורי: אני פותח את הישיבה, ומקדם בכרחה את מר רובין לשובו מעצרת האו"ם. שמענו חלק מתשובתו של נגיד בנק ישראל על שאלות חברי הועדה, שהוצגו תוך כדי הדיון על דו"ח הנגיד על עליית אמצעי התשלום. עכשו ישלים הנגיד את תשובתו.

ד. הורביץ: תחילה אמסור לועדה את המספרים שביקש יושב-ראש הועדה. אמצעי התשלום עלו בתקופה 1955 עד מחצית 1958 ב-323 מליון לירות, או 77 אחוז. מה היו הגורמים לעליית אמצעי התשלום, ובאיזו מידה גרמו הם לעליית אמצעי התשלום? הרחבת האשראי למסלה היוותה 229 מליון לירות, שהם 50 אחוז? הרחבת האשראי לצבור - 172 מליון לירות, שהם 38 אחוז; הרחבת יתרות מטבע חוץ - 54 מליון לירות שהם 12 אחוז. שלשה גורמים אלה מהווים יחד 455 מליון לירות ולא 323 מליון לירות כפי שאמרתי בתחילה. הסיבה נעוצה בכך שהיו גורמים שהקטינו את אמצעי התשלום ב-132 מליון לירות. הנטו הוא אפוא - 323 מליון לירות. אפשר היה לחשוב שהאחוז ישתנה, כי הוא השפיע על העליה ברוטו. אבל עכשו ברור, שבכל התקופה הזאת המסלה היתה אחראית בעד 50 אחוז, הרחבת האשראי לצבור - 38 אחוז והרחבת יתרות מטבע חוץ - 12 אחוז.

מספרים אלה מוכיחים, כי אי אפשר לייחס את עליית

אמצעי התשלום לגורם הפיצויים. הגורם לגידול אמצעי התשלום איננו גורם ספציפי; הגורם הוא - גידול היתרה. ככל שגדלה היתרה - גדלים אמצעי התשלום. אבל במסך כל השנים לא הצטרף סכום גדול. בשנה האחרונה המצב שונה. בתקופה ינואר-ספטמבר 1958 היה הגידול ב"יתרות חוץ" - 36 מליון לירות; הגידול באשראי לממשלה - 65 מליון לירות, הגדול באשראי לצבור - 45 מליון לירות. אנו רואים אפוא שבזמן האחרון הפרופורציה היא אחרת. אבל בדרך כלל גידול יתרות מטבע חוץ אחראי לעליית אמצעי התשלום רק ב-12 אחוז.

בשנת 1956/57 הפרופורציה היתה שונה.

ז. סוזאייב:

נכון. בשנת 1936 תפס האשראי לממשלה חלק מרכזי בגלל מבצע סיני.

ד. הורביץ:

את האגדה על השפעת הפיצויים על גידול אמצעי התשלום צריך לנפץ, ומספרים אלה מנפצים אותה.

הגרעון התקציבי לשנות הכספים 1957/58-1954/55 והמחצית הראשונה של שנת 1958/59 היה 125 מליון לירות, והגרעון הקופתי - 230 מליון לירות. מספרים אלה מאשרים את הניתוח שלי ביחס למשקל הגורמים השונים.

גם אני עשיתי ניתוח והגעתי למספרים שונים, אם כי הניתוח נעשה על יסוד החמר הרשמי שפורסם.

י. בדר:

אינני חושב שיכולים להיות הבדלים גדולים. אבל אני מוכן לבדוק.

ד. הורביץ:

לפנינו תמונה ברורה של משקל הגורמים השונים והשפעתם על עליית אמצעי התשלום. אבל מספרים יבשים אלה אינם אומרים ולא כלום. השאלה היא בניתוח.

מר סוזאייב הציג את השאלה - מה תפקידו של בנק ממלכתי בעניין זה. הניתוח שיכול לתת הבנק הממלכתי, יכול להיות בנוי על דבר אחד - על ויתור הבנק על כל מעמד פוליטי-צבאי, מכיון שמוכרח להיות מוסד אחד שאיננו אינטרנסט. נניח שכל חברי הועדה ניגשים לכל עניין מבחינה אובייקטיבית. בכל זאת יכול אני לומר מראש איך יגיבו חברי הועדה מהסיעות השונות על שאלת האשראי לקלאות, על שאלת העלאת השכר ושאלות אחרות. שר האוצר הצרפתי, מר גאיייר, אמר שר אוצר צריך להיות חלש או בודד. אני מעדיף להיות בודד.

אין פה איש שאיננו בכל לבו בעד עליה ובטחון. אבל כאשר האינטרס של העליה והבטחון פוליטיים ויתורים בשטחים אחרים, אף אחד אינו מוכן לויתורים אלה, אם לגבי העלאת שכר, או לגבי התקציב או לגבי האשראי. לכן, הצד הפוליטי עליו דברתי, ברור למדי.

שאל ידידי מר צור - למה הדרמטיזציה, ואני חושב שיש פחות מדי דרמטיזציה. ברווחה המדומה הקיימת כארץ, אם לא תהיה דרמטיזציה, עלולים אנו להגיע להסתאבות, ואם רוצים לעצור את תהליך ההתדרדרות במדרון. כאשר אני אומר דברים אלה ונותן תיאור זה, שלדעתי הוא מציאותי דאובייקטיבי, אם כי הוא אכזרי, אני משוכנע שיש מוצא. אבל צריך לרצות בו; ולרצות פירושו - נכונות לויתורים על אינטרסים בלתי-אמצעיים של כל שכבות הישוב בלי יוצא מן הכלל, מתוך אינטרס כולל לטווח ארוך יותר.

אין זה מקרה שההצעות שאני מציע כל הזמן זהות עם הצעות כל המדממים שהבאנו מחו"ל, עם הדוחות שנתפרסמו. אלה שלא נתפרסמו. יועצו הכלכלי של בוויין, מר בלוט אמר לי: "אני שהנני בעד קצת אינפלציה ונמנה על השמאליים ביותר, חושב שבתנאים שלכם אתם צריכים לנקוט במדיניות הפוכה לגמרי". דברים אלה אמר אדם שהוא בעד אינפלציה באנגליה.

הכלכלה איננה אות מתה, אלא נסיון להגיב על תופעות החיים, ותופעות החיים שלנו הן שונות. אצלנו מתפתחת פסיכולוגיה של "טיח", לפי מאמרו של ברל כצנלסון וזלזול גמור בתיאוריה וראיית כל תאוריה כפסולה. אבל ברור שאין שום מעשה שאינו כולל תיאוריה והכללת עובדות מסויימות.

ועתה, אעבור לבעיות המעשיות שהועלו בדיון. הבעיה הראשונה - סלקטיביות של ההשקעות. הסלקטיביות הטובה ביותר של ההשקעות היא הסלקטיביות הנוצרת על ידי השוק. במשק חפשי הצרכן משלם בעד המצרך שהוא רוצה בו, והייצור מסגל לדרישות הצרכן. אנו רחוקים ממשק שבו קובע המכניזם של מחירי השוק דבר זה כרוך בתהליך לא קצר. בכל מקום שנקטו בדרך זו, היא הביאה ברכה, וכדרך זו נקט בגרמניה המערבית ובהולנד. אני מקווה שגם אנו נגיע לכך. אני מקווה שנגיע גם לבטול הפיקוח על מטבע חוץ, שהוא תנאי למשק כזה. בוועדת המטבע, שהיה לי הכבוד לעמוד בראשה, החלטנו פה אחד כי יש לראות בבטול הפיקוח על המטבע אחת המגמות; אבל הדרך לכך היא ארוכה. לא הייתי מציע לעשות זאת עכשו. בשלב הקיים נחוצה סלקטיביות מסויימת על ההשקעות על ידי הכוונה. אני הייתי מעדיף לעשות זאת על ידי השוק. אולם אנו עומדים בפני מצב כזה, שלמפעלים הגדולים איננו יכולים למצא יוזמים אחרים מחוץ לממשלה בתור היוזם העיקרי. במצב כזה קיימת שאלה של הכוונה והקריטריונים להכוונה. לדעתי, יכול להיות רק קריטריון אחד - השפעת הונכר על מאזן התשלום, אם הוא מקטין את הייבוא ומגדיל את הייצוא, ובאיזה מחיר. כמוכן, אם מחיר הדולר הוא ללא כל פרופורציה, הדבר הוא שלילי. קריטריון זה מוכרח לעמוד מעל לכל קבוצות לחץ ואינטרסים פרטיקולריים, אם אנו רוצים להגיע פעם לעצמאות כלכלית.

כל הזמן מופצת אצלנו לגנדה פופולרית הבנויה כולה על שגיאה מחשבתית, והייתי מוסיף - בורות ועם-ארצות. כוונתי היא לשאלת ההרכב המקצועי של הישוב; כלומר, עודף שירותים ומיעוט עבודה יוצרת. בדרך כלל, דבר זה כשלעצמו יכול להיות חיובי. ככל שארץ מפותחת יותר, אחוז השירותים הוא גבוה יותר. באמריקה, אנגליה ורצפת אחוזים השירותים הוא גבוה מאד. בהודו - הוא נמוך. אחוז הגבוה של השירותים נובע מההכנסות האינדובידואליות הגדולות. במדינה כארצות הברית או אוסטרליה, בה הפרודוקטיביות גבוהה, כאשר לאדם יש הכנסות גדולות, הוא משתמש בפחות סחורות ויותר שירותים. אם הייצור מכוון לפי בחירת הצרכן בשוק, נוצר אחוז גדול של שירותים. הראשון שכתב על כך בשנת 1932 היה פרופסור פישר, ואחריו המשיך מר קלרק. אני כתבתי, עה"ב-1929 שההרכב המקצועי הוא פונקציה של ההכנסות. במצב הקיים בארץ כארצות הברית, הדבר זה הוא בריא; יש פחות יצרניים; כי פריון העבודה הוא גבוה מאד.

אולם יש אפשרות אחרת - ובכלכלה זוהי אקסיומה - כאשר יש אינפלציה - ואפילו אינפלציה זוחלת - אתה יוצר הכנסות מדומות; והן גורמות להגדלת אחוז השירותים, ואז זה חולני. וזה המצב הקיים אצלנו. אי אפשר לומר, כי במקום להלחם באינפלציה נלחם בשירותים? ואי אפשר להגיד: בשקיע יותר כדי שיהיו יותר יצרניים. אם נעשה זאת על ידי אינפלציה, יקטן אחוז היצרניים. הוא מוכרח לקטון, כי כאן פועלים חוקים כלכליים שכל אדם יכול להבחין בהם. ראשית, יעלו השירותים, מפני שההכנסה הנומינלית תעלה. זה נובע מיבוא הון. אתה יכול ליצור הכנסות נומינליות גבוהות ואז העודף פונה לשירותים והוא יוצר שוק טוב לשירותים, ורמת חיים מופרזת על יסוד שריפת דולרים ואינפלציה.

שנית, היות ובמצב כזה נכנסות יותר ויותר סחורות לפיקוח - אם פיקוח רשמי ואם פיקוח בלתי רשמי (יש עשרות מצרכים שלפי החוק אין עליהם פיקוח, אבל המשרדים אינם נותנים להעלות מחיריהם - ההשקעה והייצור פונים ליצור שירותים, שעליהם אין כל פיקוח, והרווחיות נקבעת על ידי השוק בלבד.

שלישית - היות ואי אפשר לעשות דוולואציה כל שנה, השער נשאר קבוע, אבל ההוצאות עולות בגלל האינפלציה, ואז הייצוא נכנס לקפאון. וישנם ענפים שגם בשביל השוק המקומי

לא כדאי לייצר, כי אין להם כושר התחרות.

הסיבה להרכב המקצועי הקיים אינה בעוצה בכך שהאנשים אינם רוצים ללכת למקצועות חיוניים, אי אפשר ליצור יכולת ייצור במקצועות החיוניים, כי ההוצאות הן גבוהות וכשר ההתחרות ניטל. ישנם האומרים, כי אם בעלה את שכר העבודה במקצוע חיוני, יפנו הפועלים למקצוע זה. אני רואה בכך לעג לרש, כי אנשי המעברות רוצים לעבור לחרושת, אלא שאי אפשר ליצור את החרושת. אם מעלים את השכר במקצועות חיוניים, מקטנים את החלק היצרני, ואם יוקטן מספר מקומות העבודה במפעלים שיש להם כושר התחרות - ירד הייצוא או שישאר במצב של קפאון. ישנם מפעלים שבהם מגיע המצב לידי כך שאין להם כושר התחרות אפילו בשוק המקומי. כלומר, אם מעלים שכר של סדרני קולנוע, אפשר להגדיל את החלק היצרני; אבל אם מגדילים שכרם של עובדי הכותנה, - מקטנים את החלק היצרני.

חוסר הגיון הוא להתדת קונספציה, שאמצעים שנוקטים בהם ומכילים לתוצאה הפוכה, יכולים להביא לשנוי ההרכב המקצועי. זה דבר והפוכו. אילו היינו נוקטים במדיניות דיסאינפלציונית באופן אוטומטי היה גדל החלק היצרני והיה קטן חלקם של השירותים. האלטרנטיבה איננה להשקיע על ידי אינפלציה, אלא קודם כל צריך לעשות דיסאינפלציה; כי אז ממילא יורחבו אפשרויות הייצור והעבודה.

ג. צור: האם המדיניות שנוקטה ב-1952/53 השפיעה על ההרכב המקצועי של הישוב?

ד. הרבניץ: כן. תהליך פועל בשטח הייצור על ייצור סחורות מותרות, ומשפיע על היחס בין סחורות ושירותים. אני מציע לכם להזמין כל מומחה ולהציג לו שאלה זו. אם ימצא אחד שיהיה בדעה אחרת - אני נכנע. זוהי אגדה שניה שצריך לנפץ אותה.

י. ספיר: כיצד מגיעים לכושר התחרות שלא בדרך של דיסאינפלציה?

ח. רובין: אולי תבהיר לנו מה היא דיסאינפלציה?

ד. הרבניץ: דיסאינפלציה פירושה - לא להדפיס כסף, לחיות בתקציב הממשלה על מה שיש ולא על מה שאין; להרחיב את האשראי לצבור רק במידה שיש גידול בתפוקה הפיזית, ולא להעלות את ההכנסות הריאליות.

ח. רובין: הדבר תלוי ביבוא הון פרטי.

ד. הרבניץ: גם זוהי אגדה, כי 200 מליון דולר מההון הנכנס, הם בידים הממשלה והסוכנות. בשנים 1957/8-1954/5 הסתכם הגרעון ב-230 מליון לירות. מכום זה מהווה 4-5 אחוז מהתקציב הנוכחי, אבל על עליית אמצעי התשלום זה השפיע ב-50 אחוז. דבר יסאלה אינם סיסמאות אלא - עובדות ומספרים.

אחד הטיוחים המקובלים במדינה הוא להצביע על מספר אחד המראה שב-3 השנים האחרונות לא עלה הגרעון המסחרי במצרכי תצרוכת לנפש. ארגומנט זה טוב למטרות מסויימות, אבל הוא אינו אומר ולא כלום לגופו של עניין. נביח, שהגרעון המסחרי לנפש לא רק שלא עלה אלא ירד, אבל הסכום האבסולטי גדל. התמונה הסטטיסטית שתהיה בשנת 1962 אינה מענינת את שר האוצר; השאלה היא, איך נוכל להתקיים ב-1962, ואז הסטטיסטיקה אינה מענינת.

ארגומנט שני - כל שנה נוספים בתפוקה במחירים קבועים 10-12 אחוז; ו-12-10 אחוז אלה אינם משמשים לגמרי לשפור מאזן התשלומים, אלא להגדלת התצרוכת. משם כך אנו יודעים שב-4 השנים האחרונות, 77 אחוז מכל תוספת התפוקה שימשו להגדלת התצרוכת ורק 23 אחוז להשקעה. על כן, מי שלוקח בחשבון רק את היבוא, מתעלם מהעובדה שאנו בולעים בתצרוכת את כל תוספת הייצור שיש לנו בכל שנה הודות להשקעת מליוני דולרים בארץ.

ארגומנט שלישי - כאשר לוקחים בחשבון את התצרוכת, מחשבים רק את התצרוכת ולא את מימצאי הייצור. אבל במימצאי הייצור יש חלק מהווה בלאי; כלומר, אם אינך מקיים את הבלאי מתכלה מנגנון הייצור ועל ידי כך קטנות אפשרויות הייצור. לכן, חשבון זה אינו חשבון. העושה את החשבון מוכרח לחשב חלק למנגנון הייצור כדי שאפשר יהיה לחדשו.

הארגומנט הרביעי - אפשר לומר שהישוב הישראלי צריך להיות הישוב היהודי היחיד בעולם שאינו תורם שום תרומה לקליטת העלייה. אבל לפחות לרובי הטבעי שלו הוא צריך לדאוג. נניח לרגע לריבוי הטבעי של העולים, אבל את הרובי הטבעי של הישוב הוותיק צריך לחשב את חלקו בגידול התצרוכת.

הארגומנט החמשי - ב-1958 ירדו מחירי היבוא ב-7 אחוז. אם הגרעון במאזן המסחרי גדל ב-2%, הרי למעשה היה זה 9% ולא 2%. ענין זה הוא בעל חשיבות גדולה לגבי התקופה שלא יהיו לנו שלומים ונצטרך להחזיר את הבורוס. אם ישאלו אותי איזו שייכות יש לשאלה זו ולעצמאות כלכלית, הרי תמיד טוען אני שלא אנו קובעים את תאריך העצמאות הכלכלית. את העצמאות הכלכלית נשיג בכל תנאי. האם נסות כאשר יפסיקו לנו את העזרה? - לא. העצמאות הכלכלית תבוא מאליה. השאלה היא - באיזו רמה ואילו סכנות כרוכות בזה? מי שמציע לדחות את העצמאות הכלכלית, חייב לדעת שהדבר אינו ניתן. אנו מטפלים בהשגת כספים נוספים, אבל השאלה היא, באיזו מידה אפשרי הדבר. בעולם הגדול מסתכלים על אינפלציה כעל פשע, ואין רוצים לעזור למי שעושה אינפלציה. זאת אומרו לי גם בוועידת קרן המטבע והבנק העולמי בניו-דלהי.

אצלנו יש תפיסה, שהעיקר הוא בהרחבת יכולת הייצור הפיזית. אני מפקפק בזה. צריך להרחיב את יכולת הייצור הפיזית, אבל יחד עם זאת צריך לדאוג להגברת כושר ההתחרות. אם עושים דבר אחד על חשבון השני - אין זה טוב. העובדה היא שכבר קיים קפאון בייצוא, והסיבות הן, שהשוק הפנימי התרחב ואנו לא עזרנו את עליית אמצעי התשלום.

אשר לשאלת האשראי לממשלה ושאלת האשראי לצבור, אני יודע מראש שמחצית חברי הוועדה יגידו, שהאשראי לממשלה מוצדק, והאשראי לצבור - לא, והמחצית השניה של חברי הוועדה יגידו ההפך. שאלת האשראי לממשלה אינה שאלה כלכלית. צדק מר בהיר בטענותו לגבי האשראי הממשלתי, אבל איבני מאשים אף אחד. אני משתדל להאיט את התהליך הזה, שלדעתי אינו טוב לעתיד המדינה.

כאן ברצוני להזים אגדה שהיתה קיימת בעולם הכלכלה כולו, אפילו במדע הכלכלי, עד 1940, ואצלנו היא קיימת עד יין. האגדה שאפשר להטיל עול על השנים הבאות. לא יתכן להטיל שום עול על השנים הבאות. נניח שהממשלה מרחיבה את האשראי. האפקט האינפלציוני הוא מידי. על השנים הבאות ישפיע הדבר רק על קורס המטבע. אם הממשלה לוקחת הלוואות מהצבור ותחזיר אותן בעוד 10 שנים, היא תוכל להחזיר רק אם תיקח את האמצעים מהצבור על ידי מסים או היטלים. זאת אומרת שיכול להיות שנוי בחלוקת ההכנסה הלאומית בין משלם המסים והבורג-הולדר. אבל באופן כללי, על כל הדור לא ישפיע הדבר. והשנוי לא יהיה גדול, כי על פי רוב מחזיקי האגרות הם גם משלמי המסים. בעוד 10 שנים לא תהיה לדבר השפעה ניכרת, כי למעשה מעבירים את הכספים מכיס אחד לשני. על המשק כולו אין הדבר משפיע.

אולי היה זה טוב אילו אפשר היה להטיל עול על הדורות הנאים.
אבל אין כל אפשרות פיזית לעשות זאת. כל מה שאתה עושה, השפעתו
ניכרת מיד, ובדורות הבאים הענין יהיה רק בהנהלת פנקסים.

ח. רובין: האם מדברך אין להסיק מסקנה, שלא
צריכה להיות שום השקעה שאינה השקעה
למפעל יצרני? והשכון, אם הוא ממומן על ידי חסכוניות מהמשק,
אין לו השפעה אינפלציונית.

ד. הורביץ: כל השכון שאינו ממומן על ידי מערכת
האשראי המרכזית, אין לו השפעה אינפלציונית.
כי אם האוצר חייב כספים לספקים, אין לחוב זה השפעה אינפלציונית.
אשפעה אינפלציונית יכולה להיות אם השכון נעשה על ידי כספים הנלקחים
מהבנק המרכזי. לכן, הלוואות מהצבור אין להן השפעה אינפלציונית.
האזון התקציב אין לו כל השפעה מבחינה זו. השאלה היא באיזון הקופתי.
בסופו של דבר, הסכום שהאוצר שקע בו הוא קטן 230 מליון לירות במשך
4 שנים. אולם הואיל וזה דבר שולי המסתכם ב-4-5 אחוז מהתקציב, אפשר
היה להתאפק ואז לא היתה לנו מחצית עליית אמצעי התשלום.

ז. סוזאייב: הסכום 230 מליון לירות הצטבר במשך 4 שנים.
מה היה הגרעון הקופתי בהתחלה?

ד. הורביץ: אין לזה כל חשיבות, כי השפעת הדבר כבר
היתה ב-1952. חוב המדינה כלפי פנים
לפני 1952, ניום אין לו ערך. השפעתו על המשק כבר היתה, כי
עשינו שנוי בשער המטבע. סכומים אלה אין צורך להחזיר לעולם. אילו
רצינו לשלם את שטרי המקרקעין ושטרי האוצר, אני הראשון הייתי מתנגד
לכך בכל תוקף, כי הדבר היה גורם למשבר דפלציוני, היה גורם לחוסר
עבודה שלא היה כמוצא. אף מדינה אינה מחזירה חובות כאלה. באומה מידה
שאני מתנגד לגרעון קופתי, הייתי מתנגד להחזרת כספים אלה, כי היתה
לכך השפעה שלישית. לכל מדינה יש חוב כזה, וכלפי פנים אין לו כל
חשיבות וכל ערך.

אני חוזר לשאלה האשראי לצבור. להרחבת
האשראי לצבור ישנם שני קריטריונים: ליברלי יותר, בגבולות עליית
התפוקה הפיזית, וליברלי פחות בגבולות החסכוניות והאקונומיה במשק.
אנו בחרנו בקריטריון הליברלי יותר, אבל אחר כך לא שמרנו עליו,
והגדלנו את האשראי מעל לתפוקה הפיזית. באופן כזה הבענו למצב שאמצעי
התשלום עלו ב-20 אחוז והתפוקה עלתה ב-10 אחוז.

האשראי למשק עלה כל הזמן על התפוקה,
והוא מהווה גורם חשוב לעליית אמצעי התשלום ויצירת ביקוש נוסף
לאשראי, לרגלי הזעזוע שגורם הדבר למטבע. קיימת אגדה, שאשראי
הניתן לייצור, אינו מזיק. אולם מאזן בנק ישראל מראה, שהפקדונות
של הבנקים בבנק ישראל הם בערך 150 מליון לירות, והסכום שחייבים
הממשלה והמשק לבנק ישראל הוא 240 מליון לירות. אצנני רוצה לומר
טזיין לקחת את ההפרש, אבל הוא אשר גרם לעליית אמצעי התשלום.
אם אני צריך לתת היום 2 מליון לירות לשר האוצר, עולה האשראי
לממשלה ל-242 מליון לירות. אם אני צריך לתת למר אפרתי אשראי
של 2 מליון לירות, גדל האשראי ל-244 מליון לירות. ואין זה חשוב
אם אני נותן את האשראי למר אפרתי באמצעות בנק דיסקונט או באמצעות
בנק אחר, כי הוא מושך את הכסף מהבנק על יסוד הפקדונות שישנם לבנק
זה בבנק ישראל. השאלה היא, האם מר אפרתי רוצה שננהל את המשק
על ידי מכש הדפוס?

י. ספיר: בכל זאת קיים מחנק גדול של אשראי בחלקים
גדולים של המשק. השאלה היא, מה אתה מציע

למשק?

ד. הרביץ:

למחנק זה שתי סיבות: האחת - אובר אינווסטמנט שרוצים לתקנו על ידי מכש הדפוס; והשני - הרחבת האשראי. מדוע מתן אשראי ליצור יצרני אינו מבטל את ההשפעה האינפלציונית? - הסיבה הראשונה, הבקורת על הכסף היא רק בשלב הראשון. בשלבים הבאים מסתנן הכסף לכל המשק, ומגדיל את כמות הכסף בשוק. הסיבה השנייה - הסובסידיה והכוונה הטוטאלית הורסת את המשק. יש לי סקטור קטן שעליו יש לי שליטה; ברור שלתוכו דוחסים הבנקים כל מה שהם רוצים. כל שר זכל מנהל משרד יש לו אמביציה לשלוט. אילו היתה לי אמביציה כזאת הייתי אומר, שצריכה להיות הכוונה טוטלית. אבל זוהי אשליה, אינני יכול לשלוט.

הסיבה השלישית - את האשראי אני נותן מיד, ואילו הרחבת הייצור היא תהליך של 8-10 חדשים. בינתיים נעשתה הפעולה ההרסנית, ומפני זה אנו אוכלים כל תוספת ייצור.

הסיבה הרביעית - אין לי כל בטחון שהרחבת הייצור תהיה באותה מידה שהוספתי אשראי; לפעמים היא יכולה להיות קטנה מהאשראי שניתן.

מ-4 סיבות אלו מתברר כי הרחבת האשראי היא הרסנית כאשר היא עוברת התחומים הכמותיים; השאלה היא, איפה היא נקודת התורפה אצלנו - באטיות הייצור או אינפלציה? אצלנו נקודת התורפה איננה באטיות. הייצור שלנו עולה בממדים גדולים. לכן נקודת התורפה היא באינפלציה. כל הזמן ישנם האומרים לי: אתה נותן לחקלאות ותעשייה 200 מליון לירות בעוד שהיקף הייצור הוא בליון לירות. כאן משווים מין בשאינו מינו. משווים יתרה עם מחזור. אני נותן את היתרה, אבל האשראי מסתובב, ואם היום הוא 400 מליון לירות במחזור השנתי, המומחים שלי אומרים שהסכום הוא הרבה יותר גדול.

מר אפרתי טען שהגדלת ההכנסות מסוכנת יותר. קשה למצוא ליד שולחן זה אדם המתנגד יותר ממני להגדלת ההכנסות. הגדלת ההכנסות כשלעצמה אינה יוצרת אף פרוטה, אלא היא יוצרת עלי לחץ להרחיב את האשראי, כי הרחבה מוניטרית יכולה להעשות רק על ידי בנק ישראל ומערכת הבנקים. אם מר אפרתי מציע להרחיב את האשראי למטרות יצרניות בלי הגבלה, אני טוען שהדבה ימוטט את המשק. כי החקלאות לא תוכל להעלות את המחיה, ואילו קבלתו עצתו הייתי נותן מכה נצחת לחקלאות.

לעומת זאת בתעשייה, יכול להיות שמפעל ישן יש לו עודף אשראי ואילו מפעל חדש סובל ממחסור באשראי. דעתי היא, שצריך לספק הון למפעלים חדשים, וזה צריך להעשות מתקציב הפתוח. השאלה היא, אם אנו מוכנים להקים 10 בתי חרושת צולעים, בלי הון חוזר, או להקים 8 בתי חרושת ולתת להם 2 יחידות של תקציב הפתוח להון חוזר? כלומר, אני מציע להעמיד שאלת העמדתם של המפעלים על יסודים בריאים באותו מידת עדיפות כמו יכולת הרחבת הייצור הפיזי.

מה היא התחזית שלך לעתיד?

א. כהן:

ד. הרביץ: אני מאמין אמונה מילמה, שאם יקבלו את הצעותי, אפשרי והכרחי להבריא את המשק ולהגיע לעצמאות כלכלית בזמן הרבה יותר קרוב מאשר רבים חושבים, ועל רמת חיים מתקבלת על הדעת, אולי על רמת החיים הנוכחית.

אם אתה בטוח בזה, מדוע אחרים אינם משתכנעים?

ק. כהנא:

ד. הרביץ: מפני שהאינטרסים לטווח קצר של כל מיני קבוצות בישוב, מנוגדים לזה. מתוך משפטים קדומים וחוסר הבנה כלכלית, עושים אנשים דברים שהם בטוחים שהם לטובת המדינה, אבל למעשה הם לרעת המדינה. אני אומר: אם תרצו - אין זו אגדה. ואני

מוכן להוכיח במספרים ובעובדות, שאם נצא מהמצב הקיים, תוך 7 שנים יכולים אנו להגיע לעצמאות כלכלית באותה רמת חיים, ואני מביא בחשבון עליה ובטחון, אלא שצריך לרצות בכך.

היו"ר י. גורי: זהו הבירור השלישי שאנו מקיימים בשאלה זו. אין אפוא טעם לפחות מחזור חדש של נאומים. אבל שאלות להבהרה, יכולים החברים להציג.

א. הרצפלד: אני מקבל כל ההערכות של מר הורביץ. שאלתי ישראל ולקבל אשראי?

י. בדר: אני מודה למר הורביץ על הרצאתו. אני מוכן להוסיף דברי הערכה לא רק לגבי החכך, אלא גם לגבי מידת הבהירות והתוקף שהיו בדבריו והם ממש מעשי אמן. דאף על פני כן אצל מודיע כי הצעותי בעינן עומדות.

ז. סוזאייב: גם הצעותי עומדות בעינן. אבל אם הן עלולות להתפרש כלחץ על התפטרות נגיד הבנק - אני חוזר בי מהצעתי.

א. כהן: אני מצטרף לדברי ההערכה של מר בדר. מר הורביץ מציע לממן הון חוזר למפעלים חדשים מתקציב הפתוח. האם זה ייעשה על חשבון יזום השקעות חדשות מתקציב הפתוח, ועל חשבון התעסוקה?

ד. הורביץ: על חשבון התעסוקה - לא. זה ירחיב את התעסוקה.

א. כהן: גידול אמצעי התשלום הוא צירוף של מחזור המטבע וחשבונות עובר-ושב. האם אפשרי נותוח של מידת היוחס של כל חשבונות עו"ש אמצעי תשלום ממשיים? האם אין תופעה של בריחה לפקדונות עו"ש מפני חוסר בטחון או חוסר רצון להסתכן בפקדון לזמן ארוך?

ד. הורביץ: בשעה מאוחרת זו לא אוכל להכנס לניתוח זה. הדעה המקובלת בכלכלה היא, שחשבון עו"ש הוא יותר ממצעי תשלום מאשר המטבע במחזור. פקדון עו"ש הוא יותר אינפלציוני - זוהי ההגדרה של הבנק העולמי.

ז. סוזאייב: בשנתים האחרונה חלה עליה גדולה באשראי לתעשייה. החוצאה היתה צריכה להיות - הרחבת הייצור בממדים ניכרים.

ד. הורביץ: בחדשיםינואר-אוגוסט עלתה תצרוכת החשמל בתעשייה (וזוהי אינדיקציה פיזית - ב-16% השנה יעלה ל-12% גידול הליצור הפיזי ל-12%.

י. קרגמן: הון ההשקעה שעמד לרשות המשק במשך 9 שנים, מינוס ההוצאות לדיון, שהיוו 35%, אילו היינו משחמשים בו רק בענפים יצרניים, ואילו היינו מחלקים אותו למספר המפרנסים, שבמשך 9 השנים גדל ב-400 אלף, היינו מקבלים 7000 לירות לכל מפרנס. כידוע 7000 לירות הוא שלישי מן הסכום הדרוש להעסקת מפרנס אחד. לכן, קליטת העליה מבחינה פיזית היתה בלתי אפשרית אילו לא פתחנו את השירותים, כי הון ההשקעה הדרוש להעסקת עובד בשירותים הוא הרבה יותר קטן.

ד. הורביץ: זוהי שאלה שולית. לפי רמת המשק הישראלי, היה זה נורמלי בהחלט אילו היו השירותים 50 אחוז, אלא שאצלנו המועסקים בשירותים עולים על 50 אחוז. את ההפרש הקיים אי אפשר לתקן בהטפה והשקעה גדולה יותר, אלא על ידי הגדלת כושר ההתחרות של המפעלים, כי בשוק הפנימי הגענו במצרכים רבים לנקודת רוויה. מה שדרוש הוא - צמצום השוק הפנימי וכושר התחרות שיאפשר ייצוא. למעשה אלה הם עיקרי התכנית שלי ל-7 השנים, בה אני מראה איך אפשר לאזן את מאזן החשומים מבלי להוריד את רמת החיים, אבל גם מבלי להעולתה.

ועדת הכספים
18.11.58

אני מציע שמר הורביץ יעלה בפנינו את תכניתו.

ז. סוזאייב:

ברצוני לשקול הצעה זו.

ד. הורביץ:

האם בנק ישראל יכול לבדוק מהירות המחזור של פקדונות לזמן קצר?

י. בדר:

אשאל את המומחים שלי.

ד. הורביץ:

בישיבה הקודמת קראתי כל ההצעות, פרט להצעת מר חזני. אקרא את הצעת מר חזני, ונצביע.

הי"ר י. גורי:

(קורא הצעת מר חזני).

אני מעמיד להצבעה הצעות חברי הכנסת בדר-לויץ,

סוזאייב-ספיר, חזני-קלמר וגורי.

ה צ ב ע ה

בעד הצעת חברי הכנסת בדר-לויץ - 2

בעד הצעת חברי הכנסת חזני-קלמר - 1

בעד הצעת חברי הכנסת סוזאייב-ספיר - 1

בעד הצעת חבר הכנסת גורי - 6

נחקבלה הצעת חבר הכנסת גורי

(אחרי כן רשמה אמ)

היו"ר י. גורבי:

שמענו בשעתו על מצב האוניברסיטה והטכניון
היה בדעתי להביא לידיעת שלשה השרים:

ראש הממשלה, שר החינוך ושר האוצר, כי וועדת הכספים העלתה הצעה שיש בה כדי לתת תשובה על הנעשה בשטח זה, אולם חברי וועדה אחדים ביקשו לקיים בענין זה קודם בירור. איני מדבר עתה על בר-אילן, היות והמדובר עתה בשני מוסדות המבקשים תוספת לתקציב ולא במוסדות המבקשים להיכנס לרשימת המוסדות הנתמכים.

השתתפותה של הממשלה בתקציב שני המוסדות

האלה מגיעה כבר כדי 45%. שני התקציבים מאוכסנים בתקציבו של משרד החינוך והתרבות, אולם אין משרד החינוך והתרבות מעבד אותם כפי שהוא מעבד סעיפים אחרים בתקציבו. יוצא מכך, שאין לא לאוניברסיטה ולא לטכניון כתובת מפורשת אליה אפשר לפנות.

על כן ביקשתי להעלות בכתב לשלשה השרים

הצעה, שהם יהיו יחד מעין טריומוראט לענין זה ויבדקו את פרטי התקציבים של שני המוסדות. אם יגיעו למסקנה שאין כאן הפרזות בהוצאות, וביחוד כשהממשלה עצמה מופיעה מדי פעם בפעם בתביעות חדשות להרחבת פעולות, יחפשו דרך לבוא לעזרתם. אי אפשר יותר להמשיך בשיטה של הכנסת סכום גלובאלי בתקציב משרד החינוך, שעה שיודעים מראש כי במשך השנה או בסופה צריך יהיה לאשר תקציב נוסף למוסדות אלה.

הצעתך נראית לי עכשיו נכונה, כי היום

ז. סונזאייב:

הסברת, שהמצב שנוצר נובע מתוך כך,

שבשעת אישור התקציב לשני המוסדות יודעים מראש כי בסוף שנת התקציב יתהווה גרעון ונהיה צאלצים לבוא באמצע השנה לעזרת המוסדות הללו. ומתוך תחזה זו אתה כיו"ר וועדת הכספים פונה אליהם בהצעה להקים וועדה שתבדוק את פרטי התקציב.

הייתי רוצה שוועדת הכספים תקיים דיון

א. בהיר:

בהשתתפות שלשה השרים על בעיות החינוך

הגבוה במדינה. לדעתי ניתן החינוך הגבוה חיינם. כל סטודנט עולה לממשלה בממוצע 1200 ל"י. הכרחי לתכנן את ההשכלה הגבוהה בארץ בהתאם לצרכיו ולפי יכולתנו. יש יותר מדי אנשים בעלי דיפלומה ופחות מדי אנשים בעלי מקצוע.

לא וועדת הכספים היא הכתובת לבירור צ

היו"ר י. גורבי:

בעיות ההשכלה הגבוהה. אי אפשר אגב

דיון תקציבי להרחיב כה את המסגרת.

כשם שוועדת הכספים בדונה על נושאים

א. בהיר:

אחרים המופיעים מתקציב מרחיבה את

המסגרת ודנה בכל צדי הבעיה, כך חושבני, שאפשר להכניס גם נושא זה למסגרת הנושאים בהם צדון לקראת הדיון בתקציב.

אני יכול להוסיף במכתבי לשלשה השרים,

היו"ר י. גורבי:

כי וועדת הכספים מבררת עתה לקראת

הדיון בתקציב כמה נושאים ובתוכם ענין החינוך הגבוה.

אני חושב כי שכר הלימוד במוסדות אלה

ס. קלמר:

נמוך. חשוב עד מאד להנהיג בשני

המוסדות שכר לימוד פרוגרסיבי. אני תומך על כן בדיון.

נקודה שניה. חובה מוסרית יש על

וועדת הכספים, ובמיוחד על היו"ר שלה, בקשר עם אוניברסיטה "בר-אילן". עוד לפני שנתיים התחייבת לעשות למען הקצבת סכום למוסד זה. על כן אני מציע, שתזכיר במכתבך גם נקודה זו.

היו"ר י. גורבי:

אני רוצה לומר לחבר הכנסת קלמר,

כי לא ניתנו כל הבטחות. להיפך,

נאמר, כי הענין ימצא בודאי את פתרונו לאחר התקבל חוק המועצה להשכלה גבוהה. מתפקיד המועצה יהיה להכיר - אם תמצא לראוי - שורה שלמה של מוסדות לחינוך גבוה: אוניברסיטה ת"א, ביה"ס הגבוה למשפט וכלכלה המונה 1370 תלמיד ואוניברסיטה "בר-אילן". ברור לי דבר אחד: אין זה ענין לתקציב נוסף, אלא לתקציב הבא.

~~א. הרצפליד~~
אני רוצה לתמוך גם בדברי חבר הכנסת קלמר: זו הפעם המאה שמתעוררת בעיה זו של אוניברסיטה "בר-אילן" בבית הזה. זה שלש שנים שאנו דוחים תביעות. אני מציע שייאמר במכתב, כי שאלה זו הועלתה בפעם המאה ואין אנו יכולים להורידה מעל סדר היום.

מרכז ההשקעות
=====

היו"ר י. גורני:

לאחר דברי הפתיחה ששמענו ממר גילת...
נפתח בדיון.

מ. קלמר:
שמענו ממר גילת דו"ח מענין על פעולות מרכז ההשקעות, אך ברצוני לשאלו כמה שאלות:

(א) תפקידו של מרכז ההשקעות לעודד השקעות מחו"ל במטבע זר. האם אין הוא מוצא לנכון שהשער של דולר השקעה צריך להיות יותר גבוה? אין דולר השקעה נופל בערכו מדולאר של יצוא.

(ב) אני רוצה לשאול בענין דיוידנדה על חשבון רווחים עתידיים. יש מפעלים שאינם יכולים להוכיח עדיין רווחים. השאלה היא: היש אפשרות להוציא דולארים בצורה זו או אחרת על חשבון רווחים עתידיים. חשוב מאד שגם אחרי השנה הראשונה יראה המשקיע רווחים, ואפילו על חשבון השנים הבאות.

(ג) הקיימת אפשרות של הצטברות? היתכן להוציא דיוידנדה שהצטברה במשך שלש שנים?

(ד) האם נוסף לתקרה בדולרים יש גם תיקרה בלירות ישראליות? אני יודע כי במטבע זר יש תקרה של 10%. אולם יש רווחים הניתנים בלירות ישראליות. האם גם על כך יש תקרה?

(ה) פטור של 25% ממס הכנסה ניתן למפעלים מאושרים, אולם רק על החלק של מטבע חוץ. האם אין להרחיב את המסגרת גם על הלירות הישראליות? האם לא נגביר בשרך זו את העידוד? יתכן ויש למשקיע חוץ חשבונות חסומים בלירות ישראליות שהיו מוכנים להשקיעם במפעלים אחרים.

ז. צור:
מטרתו של מרכז ההשקעות וחוק לעידוד השקעות הון האגלמסוך הון מחו"ל.

אם נסתכל בחומר שהוגש לנו נראה כי השקעות הון בדולרים פחתו. ב-1951 - 63.7, ב-1952 - 41.1, ב-1956 - 16.4. לעומת זאת עלו בשנים האלה השקעות בלירות ישראליות: ב-1951 - 30.8, ב-1952 - 24, ב-1956 - 61.1. ההון שאושר במיליונים בלירות הוא 245, ואני מניח כי זה כולל גם הלוואות של תקציב הפיתוח.

מר גילת:
לא. זה בנפרד. אלה הן השקעות של משקיעים. כסף שגוייס על ידיהם ולא בעזרת הממשלה.

ז. צור:
אני שואל: אם אין זה כולל השקעות שאין להם קשר עם משקיעים מחו"ל, היינו מפעל

מאושר של משקיעי הון בארץ?

עלינו לעודד ככל האפשר יבוא הון מחו"ל, אפילו אם על ידי הסרת התקרה להעברת רווחים, אך אם יהיה בכך כדי באמת לעודד יבוא הון. אך יש לראות באספקט שונה לגמרי את ענין ההשקעות בארץ. שואלים משקיעים מקומיים למה מופלה ההון המקומי לרעה. יתכן ובאמת צריך לעודד השקעות בארץ, אולי לא במסגרת חוק עידוד משקיעי הון, אולי לא במסגרת מרכז ההשקעות, אלא במסגרת של מדיניות כלכלית כללית. הצטרפותם של מפעלים מקומיים למרכז ההשקעות קשורה בעיקר עם שחרור ממס הכנסה. יתכן איפוא שצריך לעודד השקעות מקומיות על ידי מתן הנחות במס הכנסה, אך צריך שהדבר ייעשה באופן חוקי.

אני רוצה להתעכב על בעיית הרחבת המפעלים. השאלה היא: האם נעשה דובר בכספי החסכון של אותם המפעלים שנהנו במסגרת מרכז ההשקעות מהקלות במס הכנסה? האם רווחים אלה שצברו על חשבון הקלות ושקעו על ידי המשקיעים מחדש כך ששוב הפעם יהיו משוחררים ממס הכנסה? יצא מכך, שמס ההכנסה ייהפך למס המוטל רק על השכיר ובעל העסק הקטן.

נכון שאין להפלות לרעה הון מקומי בהשוואה להון מבחוץ, אולם השאלה היא: אם טתן הקלות ממס הכנסה צריך להיעשות באמצעות מרכז ההשקעות? השאלה היא: מה יש כאן עידוד של יבוא הון מבחוץ ומה יש כאן הון מקומי?

עובדה היא כי מרבית לרשום במרכז ההשקעות שותפיות. מטרתה של השותפות אחת ויחידה: להפחית ממס הכנסה. איני טוען עכשיו נגד זה, אך מפנה אני עתה את שאלתי, כי איני מבין מה קשר יש לכך עם מרכז ההשקעות?

ולבסוף בענין המדור לעולה. קיים בסוכנות מדור כזה בהנהלתו של דולצ'ין. דומני כי אין תאום בפעולות שני המדורים. הנכון הדבר? ואם לא - מה מידת התאום?

ז. סוזאייב:
אני רוצה לנגוע בדברי באחת הבעיות המרכזיות בכל מערכת עידוד השקעות הון, אף כי קודמי כבר עמדו עליה, וכוונתי להשקעות הון חוץ והשקעות הון פנים. הגיע הזמן לבדוק מחדש את כל הגישה לעידוד השקעות הון. השאלה היא: מה היום האינטרס של המשק? השאלה היא: מה לוחץ עלינו עתה יותר, האם מחסור במטבע חוץ והשקעה מבחוץ או הפעלת אותם האמצעים המקומיים למטרות יצרניות?

לפי דעתי, חשוב כיום לרכז את ההון המקומי למטרות יצרניות ולעודדו להשקעה בתעשייה ובחקלאות. איני רואה היום כל סיבה לעודד השקעות חוץ מבחוץ יותר מהשקעות הון מקומי. הפניית הלירות הנמצאות בשוק מצריכה לייצור תקלנה על תקציב הפיתוח, זה ישחרר את תקציבי המדינה.

נכון שבשטח עידוד הון מקומי צריכה להיות מסגרת שונה מזו של מרכז ההשקעות - מסגרת תחוקתית כללית. לו כך עשתה הממשלה ולו הלכה בדרך זו, לא היתה פוגעת בהכנסות האוצר, היתה מגבירה את הייצור, את ההכנסות והיתה משחררת את תקציב הפיתוח מהלוואות.

שאלה חמורה שקיימת גם היום היא: מה להציע למשקיעים. איני מדבר על מיליונים רבים, אלא על אנשים שיש להם למשל מאתיים אלף דולאר. שמחתי לשמוע על התכנית בדבר הקמת חברה שתטפל באנשים אלה ותשמם מעין נאמנים.

שאל כבר חבר הכנסת צור על המדור לעולה. גם אני רוצה לדעת תשובה על כך.

ולבסוף, ברצוני להתריע על כך, שבמציאות נפגש אני בעובדות הסותרות פשוט על פני החוק שחוקק בכנסת. במציאות המבצעים הופכים את הקערה על פיה.

בשעתו, בתיקון חוק לעידוד השקעות הון הכנסנו בתמיכתו הנלהבת של ד"ר פרדר את המושג של הלוואה לעשר שנים. אמרנו, כי דינה כדין השעה בהון-מניות. באים המבצעים ומתוך חישובים שלהם קובעים פרינציפיים אחרים לגמרי. יתכן והמציאות לא אישרה את ההנחות של הכנסת, אבל אז צריך לשנות את החוק. כל עוד לא שונה החוק, אין משרד ממשלתי יכול לקבוע לעצמו עקרונות אחרים. יתכן וכאן אשם יותר שר האוצר מאשר מרכז ההשקעות.

עובדה שניה של הפרת החוק היא: בשנת 1955 בתיקון האחרון לחוק עידוד השקעות הון הכנסנו תיקון בסעיף 21 המטפל ברפרטיאציה של השקעות מחו"ל לגבי מפעל שיש לו הכנסה עצמית במטבע זר. אמרנו, שלגבי מפעל כזה לא תהיה הגבלה של 10%. מפעל שיש לו רווחים גם בלירות ישראליות וגם במטבע זר, לא היה מוגבל, ובאופן תיאורטי יוכל להוציא את כל רווחיו, ואפילו בשנה אחת. הופתעתי לשמוע שאין מרכז ההשקעות נוהג לפי החוק בענין זה.

הוא נוהג לתת הנחות רק על חלק של השקעה עצמית ולא על חלק של הלוואה הניתנת מתקציב הפיתוח. אם כי ההלוואה היא על אחריות המפעל ובעל המפעל מחזיר אותה. היו מפעלים שבשעת הקמתם עמדו בכל תוקף על כך שהדבר יוכנס במכתב והם נהנים מכל ההנחות. היו מפעלים שלא הצליחו בכך ונהנים רק בחצי ויש מפעלים שממש מרחפים עדיין באויר.

א. כהן: איני רוצה שיתפרשו דברי כבירת על מרכז ההשקעות, שיש לי דעה טובה ביותר עליו, אולם ברצוני להשמיע דברי בקרת שהם יותר בבחינת בקרת עצמית על המצב שלנו מאשר בקרת על מרכז ההשקעות.

יש מקום להביע אכזבה מהיקף ההשקעות הממשיות של הון פרטי בהשוואה להיקף העצום של השקעות מהון צבורי. נכון, שיש הצדקה לדיספרופורציה נכרת בתקופה זו. לאור היכולת שנוצרה בידינו ועל ידי כך שיש לנו הון צבורי להשקעה, הרי מידת כוח המשיכה להשקעות הון פרטי עומד בדיספרופורציה ומאכזב.

כן יש להביע אכזבה לגבי טיבן של כמה וכמה השקעות גדולות בארץ. השקעות שעמדו על הפרק במשך חדשים רבים והפכו למעין דגל של השקעות הון. איני בא בטענה בעניין זה, אך קובע אני עובדה, כי במידה והצלחנו לעודד ולעודד הון השקעות פרטי אכזבו המפעלים שהוקמו הן מבחינת כושר הייצור, הן מבחינת יכולת התעסוקה, הן מבחינת הרצון לייצר יותר זול ויותר טוב והן מבחינת האפשרות להחליף יבוא. יש אמנם עתה השקעות שאין אנו יודעים עדיין מה טיבן, כמו מפעל רוג'וז'ין הגדול, אולם מצב מפעלים אחרים, כמו מפעל קייזר-פרייזר, איננו כל כך ורוד.

כן יש לגלות אכזבה על כי אותם הדברים שחשבנום לפיתויים לא היו פיתויים. הייתי אחד ממילדיו של חוק ההשקעות הראשון. חשבנו כי מתן האפשרות של החזרת 5,5% על חשבון דיבידנדה ו-4,5% על חשבון קרן יהווה כוח משיכה גדול. מתברר שאין האנשים מנצלים זאת, אינם רוצים להוציא את כספם מדי שנה בשנה.

מר גילת: יש להבחין בין הערך של הדבר כעידוד לבין הניצול.

א. כהן: אם זה לא נוצל, סימן שאין זה מהווה שיקול מכריע אצל המשקיע.

כן חשבנו כי הפחת יהווה כוח משיכה. מתברר שככל שהעניין מתקדם ומרבה רווחים, הרי מגיעים לתקופה שאי אפשר יותר להפחית פחת, ואז - ברור כי מס ההכנסה גבוה.

השאלה היא: מה עוד אפשר להציע למשקיע כפיתוי, אולם פיתוי מלא ומוחץ?

ברצוני לזרוק רעיון אפיקורסי, שאינו מחייב את המפלגה שלי. יודע אני, כי יש ארצות המשחררות ממס או השקעות מסוימות בהן הן מעונינות או אזורים מסויימים שבפיתוחם הן מעונינות. דומני, כי גם כאן חובה עלינו ללכת בדרך זו.

במסגרת המבנה הקיים אינני יכול להביע בקרת על מרכז ההשקעות, ולא אבוא אליו בטענות ובמענות. אין הנא. אשמך בכך. הבקרת היא בקרת עצמית המופנית אלינו.

לאור כל הספקות הללו ברצוני לנסח כמה שאלות בשני כיוונים: האחד - בכיוון ההצעות העומדות על הפרק שטר גילת ניסחן; (ב) בכיוון הפונקציה והמבנה של מרכז ההשקעות.

אינני יודע אם התיקון שרוצים עכשיו להכניס לחוק יהיה יותר טוב מהנוסח הקודם. לדעתי יש לומר בנוסח החוק: בהתאם למפעל, למידת נחיצותו ועוד. הייתי רוצה להשאיר במסגרת החוק מרחב לממשלה ולשר לעשות במקרה מסויימים מכסימום של מאמצים ובמקרה אחר פחות מאמצים. כלכלתנו נוקשה למדי, סדרי עבודתנו נוקשים, האינדקס נוקשה והפיקוח על המחירים נוקשה. אולי נעדיף בעניין זה גמישות על פני נוקשות? נשאיר לשר אפשרות של מיקוח גמיש ואפשרות לסלקציה של אזור או מפעל.

אשר למבנה ולפונקציה של מרכז ההשקעות. מה נחוץ לנו היותר, האם משרד המקבל את פני המשקיע, מדבר אתו, אך סמכויותיו מוגבלות למדי, והתאום בינו לבין משרד המסחר והתעשייה אינו מן המשוכללים, או - שעלינו להקים מרכז השקעות שיהא מעין משרד חוץ למשק הארץ. משרד שנספחיו ילכו לשוק ההון בהסברה רחבה, בנספחים של השקעות בכל מקום ומקום. לדעת צריך לתת למרכז כזה תקציב גדול כדי שיוכל לנהל הסברה רחבה ומקיפה. וכאן בארץ, חייב המרכז הזה לרכז בתוכו את תכנון כל המפעלים החדשים, או הרחבתם. יפורסמו הדברים ברבים: באילו מפעלים יש צורך, מה הסיכויים למפעל כזה או אחר, מה יכול היה פלוני לעשות במפעלו אילו היה בידו ההון הדרוש. יורגש גם כאן וגם בחוץ הרעב של מדינת ישראל להשקעות. כן צריך המשרד הזה להיות כמעין רשות צבורית, מועצה צבורית, לא של אינטרסנטים, אלא שזיאבקו, אתלצו, עם הכנסת והממשלה על משטר של עידוד השקעות, על התנאים המיוחדים למפעלים החדשים גם מצד ההסתדרות, גם מצד הפועלים וגם מצד לשכת העבודה.

גם לאופוזיציה אני מציע לשתף אתנו פעולה בענין זה ולהחליט בענין השקעות הון חוץ על שביבת נשק. לא אחת מפריעה לנו ההסברה האופוזיציונית.

ג. לוי: איך נחשב הרווח, שיותר חלק ממנו להעביר לחו"ל, האם כולל חשבון

ההלוואה שניתנה? מאיזה סכום?

מר גילת אומר כי אושרו עד כה 170 מיליון דולר והוצאו במשך מחצית השנה האחרונה כ-800 אלף דולר, במשך שנה - מיליון ו-600 אלף דולר. יוצא איפוא כי הוצא מן הארץ אף פחות מ-10% המורשים. האם באמת אין רווחים? מה אומרים המאזנים?

אם לא היו למפעל רווחים, ואלה הופיעו אך אחרי עשר שנים, לאחר שפג תוקף האישור, האם יתנו לו להוציא את הכסף? בשנה האחרונה נכנסו כהשקעה שלוש מיליון דולר. אני שואל: האם במזומנים? כמה? במכונות? בחומר גלם?

היו"ר י. גורי: אנו מפסיקים עתה בדיון הזה. נמשיך בו בשבוע הבא.

חוק אגרות מדינת-ישראל
=====

היו"ר י. גורי: הזמנו לישיבה זו את שר האוצר, כי ביום א' שעה שסיימנו את הדיון... התעוררה בעיה אחת, ואנו זקוקים לעצה ולתבונה של שר האוצר.

הפדובר הוא על סעיף 7 בחוק האומדן: "שר האוצר מוסמך לקבוע תנאים וכללים שלפיהם אפשר לפדות אגרות חובה לפני מועד הפדיון, ובלבד שבאגרות היוצאות בסדרות, לא תיפדה איגרת חובה מכל סדרה שהיא לפני שהוצע לפדות כל איגרות החוב מסדרות קודמות; וכן מוסמך שר האוצר להורות בדבר יצירת קרן שמורה ולקבוע כללים ותנאים שבהם תפדה מדינת ישראל איגרת במטבע ישראל על פי בקשתו של מחזיק האיגרת."

הבעיה התעוררה בקשר לפיסקה השניה. חלק מחברי וועדת הכספים סומכים על שר האוצר שיוכל לקבוע סדרים ונוהל בקשר לפדיון במטבע חוץ, אולם אשר לפדיון מוקדם בלירות ישראליות, הם מציעים שהדבר ייעשה באישורה של וועדת הכספים, היינו, שהכללים יאושרו על ידי וועדת הכספים.

שר האוצר ל. אשכול: אני תומך בסטטוס-קוו. אם מדובר על קרן שמורה הרי יש פה דבר כפול: יש קרן שמורה הנוצרת על ידי כך שאנו פודים את ניירות הערך לפני הזמן. זה היה גם עד כה ויהיה גם להבא. על-פי התקנות רשאי אדם הרוצה להשקיע בארץ למסור את ניירות הערך, גם לפני הזמן, וזה כשלעצמו מהווה קרן. כי...

כשיגיע זמן הפרעון, הרי לולא פדינו עד כה חמשים מיליון, היינו צריכים לפדות הרבה יותר מ-20 מיליון דולר. במידה מסויימת גם זה קרן שמורה - קרן פדיון. אתם רוצים שהכללים יאושרו על-ידיכם. לדעתי, זה לא ניתן. זה בהכרח גמיש ואי אפשר לקבוע מראש. למשל עתה בא שוורץ ואומר: למען השם, די. די לתת רשות לכל מיני קלינטים לאסוף את ניירות הערך, כי המצב הוא שהחזיקו שבע נשים בבעל אובליגציה אחד. אומר בעל-האובליגציה: לא די שקניתי במאה או מאה וחמשים אלף דולר, אלא שאתם רודפים אחרי כל הזמן שאמכרם. למה צריך אני להחליף אגרת חובה טובה שהיא באחריות הממשלה. אני לא יודע מה אתם רוצים מחיי. תפסיקו לרוץ אחרי. כך אומר בעל האובליגציה.

כדי שתדעו כי אין אפילו רוצה

למסור כאן רשימת המפעלים בהם יש השקעות בבוניס - אגרות ושומות ע"ש - עד סוף אוקטובר 1958: "צ"מ חב" השיט הישראלית - 1,427,600. מפעלי נייר אמריקאים ישראלים - 1,387,400. דשנים וחמרים כימיים בע"מ - 590,400. מלוני השרון בע"מ - 382,450. מהדרין בע"מ - 1,503,550. אמריקן ישראל הולדינגס לטדה - 388,850. מפעלי עץ אמריקאים ישראלים - 194,650. סוליאטן בע"מ - 189,150. חב" מוצרי אבן בע"מ - 149,500. פי.אי.סי. - 189,750. ארג-אל בע"מ - 121,500. קדימה במיקל קורפ. - 205,650. יכין-חק"ל - 376,300. "אל-ים" - 69,750. קלקטרו-כמיקל - 348,650. ספן בע"מ - 236,000. מפעלי סוכר בע"מ - 215,500. מצע בע"מ - 120,000. מטעי פיקן - 125,050. דגון בתי מסגורות לישראל - 138,150. פרדייז עדן בע"מ - 15,000. "מגל" חב" לפתוח חקלאי - 13,000. ישראל טוריסט טרויס קורפ. - 11,000. נטיעות הדרום - 21,500. מכניקן ושות' - 23,150. פנימית נער שרון - 184,850. תעשיות רוגוזין בע"מ - 429,150. אורלוגין - 10,000. בנק ישראל אמריקה לפתוח התעשייה - 1,149,150. שופר-סל - 44,570. "רסקו" חב" להתישבות חקלאית - 564,500 ועוד.

יחד זה מסתכם ב-10 מיליון וחצי.

רשימה זו הצטברה במשך שנים. בשנים הראשונות היינו חרדים כי כולם ירוצו ויחזירו לנו את המניות. ראינו, שאין השד לנרא כל כך. בתחילה אמרנו, הדבר חל על אדם שמחזיק את המניות לפחות שש שנים. קשה לקבוע כללים. כיום טוען הוא: די, וביחוד כשאנו רוצים עכשיו לעשות ענין עם רודברג. נניח שנחלט כי די, רק רודברג ותו לא, אך בכל זאת אם יבוא יהודים במיזר, שבעצמו קנה בזמנו בונדס ויגיד: יש לי חוג אנשים לענין זה. איני בטוח אם אגיד לו: לא.

על כן איני רואה אפשרות של עריכת

כללים קבועים מראש. הראיתי לכם רשימה כה מורחבת ומפוצלת, ואיני חושב שיש לכם מקום לחשש. נדמה לי, שהצעתכם בענין כללים תהווה אך הכבדה. לא כל דבר מתאים לכלל. רשימה זו פלוס רודברג היא הוכחה נאמנה.

מכאן אני עובר לענין הקרן השמורה.

גם אותם הבונדס שפדינו מהווים קרן שמורה, אולם אני הייתי רוצה להקים קרן שמורה אליה אפריש שנה שנה מן התקציב איקס מיליון דולרים, כך שאוכל להתכונן ליום הפדיון. אני יכול להחליט למשל שחלק מן השילומים יהווה בענין זה מעין אפיקומן. ברור כי זה ייכנס לתקציב. אם נאמר: 5 מיליון דולר, הרי הם עולים 10 מיליון ל"י, וצריך יהיה להכניס 10 מיליון ל"י לבנק ישראל. בתחילה חשבתי כי כדאי להחזיק סכום כסף זה בבנק זר, אולם לאחר שדברתי עם נגיד הבנק, ראיתי כי אפשר יהיה להניח את הכסף גם בו, מבלי שאיש יגע בכך.

בשנת 1963 יגיע יום הפדיון של הסריה

הראשונה של העצמאות. סריה זו קשה לפדות היום, כי לאנשים אלה כבר כדאי לחכות ליום הפדיון. הם לא יבואו. יבואו אולי האנשים בעלי הסריה השנייה. מהסכומים שקבלנו בסריה השנייה הפקדנו גם 5 מיליון דולר בבנק באמריקה, כי הבטחנו לקונים, שבמקרה ויזקקו לכסף, בצוק העתים, יוכלו לקבל את כספם כהלוואה עד 75%. כבר שנתים, שלש שנים שקיימת האפשרות הזאת, ובטוהכל הוצא מילין ורבע דולאר. ב-5 מיליון דולאר אלה אין אנו משתמשים.

אני כשלעצמי חושב, שלכשיגיע יום

הפדיון, נניח באותם שלשה הבנקים בונדס חדשים. בטוחני שלא כולם יבקשו את הכסף. חלק מהם יקח בתמורה בונדס חדשים. דבר זה יכול להיות מהפכה רצינית גם בהוצאות, כי הבונדס החדשים הללו לא יהיו כרוכים בהוצאות. כך אני למשל חושב להתכונן ליום הפדיון. יהודים רוצים לעזור לישראל, וביחוד כשהענין משתלם ונושא רבית.

י. ספיר:
יש בדברי שר האוצר דברים של טעם, אך דווקא משום כך שאין המדובר על הרחבה או צמצום, אלא על תנאים - נדמה לי שיש מקום לקביעה.

שר האוצר ל. אשכול:
אם תרצה ממני לקבוע כלל אומר: אני מפסיק את כל העניין הזה מחוץ לעסק של רוטברג. אולם למשל, היה אצלי הרב מספינקה. הוא רוצה להביא אתו חסידים ומעוניין לשכנם. הצעתי לו קרקע של הממשלה או של הקרן הקיימת. הוא אינו רוצה בה. הוא רוצה לקנות קרקע, ואם נחליט היום שננהל את העניין רק עם רוטברג, מה אעשה אם יבוא יהודי כזה שיאמר: אני מביא אתי ארבעים יהודים ואוכל לקבל מאה אלף דולר פדיון. אני חושב, שאיש מכם לא יאמר לי להשיב בשלילה.

היו"ר י. גורי:
אני מבין, כי שיטה זו הוכיחה את יתרונה. היא גם השרישה בלב בעלי המניות הרגשה, שכשיש צורך - הדלת פתוחה. וביחוד כשהרשימה מוכיחה שאין שר האוצר השייך לשטיבל מסויים מבדיל בין חסידים לחסידים. מה איפוא לוחץ עלינו? נסיון העבר אינו מאלצני לכבול את ידי שר האוצר.

י. ספיר:
האפשר לקבל אינפורמציה על תנאי התשלום בדולרים.

מר קמחי:
היו לדבר גלגולים שונים בהתאם למציאות, אך למעלה משנה שיש בעניין זה של המרה כללים קבועים. כל השקעה בבוונדס אם במפעל מאושר, הרי הדיוידנדה מוצאת במטבע חוץ בהתאם לחוק. אין הבדל אם ההשקעה היתה בבוונדס או בדולארים. בכל מקרה עד ל-10% בשנה מרווחי המפעל.

כיום נקוטים הכללים תוך שתי מגבלות ותו לא: קודם כל צריכה האגרת להיות רשומה על שם המשקיע ולא אגרת למוכ"ז. הכלל השני - האגרת מוחזקת בידי בעליה תקופה מינימלית שהיא בין 24-30 חודש. אנו מעתיקים כל פעם את התעריך כדי שתמיד יהיה בין 24 חודש ל-30 חודש. היום התאריך הוא 1.1.57.

י. ספיר:
האם תוכל וועדת הכספים לשמוע אינפורמציה אחת לשלשה חדשים או אחת לששה חדשים על המציאות בעניין זה?

שר האוצר ל. אשכול:
כן.

היו"ר י. גורי:
סיימנו ביום א' את הדיון בחוק האגרות. דומני, כי לאחר הסבריו של שר האוצר אוכל להניח את החוק על שולחן הכנסת בהסכמת וועדת הכספים כולה, פה אחד.
אני מבין שהדבר מאושר.

אני נועל את הישיבה.